

РОЗРАХУНКИ З ВЛАСНИКАМИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ У ВИПАДКУ ВИХОДУ З ТОВАРИСТВА: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

Досліджено підходи до розрахунку чистих активів в Україні та Російській Федерації для удосконалення методики обліку розрахунків з власниками корпоративних прав у випадку виходу з товариства

Постановка проблеми. Найпоширенішою підставою припинення корпоративних правовідносин є вихід з товариства. Недосконалість Закону України "Про господарські товариства" в цій частині є плодючим ґрунтом для наукових дискусій щодо облікового відображення зміни корпоративних прав при даних операціях. Цивільний кодекс України теж не вирішив існуючих проблем, а подекуди навіть породив нові. У сучасних умовах в Україні законодавчо створена не припустима в правовому суспільстві ситуація, коли в особи є право, але немає механізму його реалізації. Через відсутність достатнього законодавчого регулювання відсутній єдиний підхід до методики бухгалтерського обліку розрахунків з учасниками. Зокрема, до теперішнього часу не врегульовані питання розрахунків з власниками корпоративних прав під час виходу з товариства, не визначені особливості відображення таких операцій в обліку.

Мета дослідження – уточнити існуючі невідповідності в чинному законодавстві та особливості бухгалтерського обліку розрахунків з власниками корпоративних прав у випадку виходу з товариства відповідно до розміру чистих активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями особливостей обліку розрахунків з учасниками під час виходу з товариства присвячені праці наступних науковців: Бурчєна О. [1], Гальцова І. [2], Гарний Д. [3], Голубка Я. [4], Зайцева С.Г. [5]. Однак незважаючи на їх напрацювання, залишаються невирішеними питання щодо визначення дати виходу учасника, що виступає ключовим моментом при розрахунку належної йому частини майна, доцільності застосування законодавчо закріпленого порядку розрахунку чистих активів, розрахунків з учасниками у випадках, коли величина статутного капіталу перевищує величину чистих активів товариства, виходячи з якої визначається дійсна вартість корпоративних прав кожного з учасників. Тому слід детально вивчити порядок виходу учасників з товариства та розрахунок належної йому вартості активів підприємства, а також облікове відображення даних операцій.

Викладення основного матеріалу дослідження. До найактуальніших питань, пов'язаних з функціонуванням товариств, відносяться питання припинення участі в товаристві та відповідно відчуження корпоративних прав. Законодавство передбачає декілька шляхів, якими учасник може "покинути" товариство. Найбільш поширеними серед них є такі:

- власне вихід — коли учасник виходить з ТОВ за власною волею, але такий вихід не пов'язаний з відчуженням учасником своєї частки;
- відчуження учасником своєї частки у статутному капіталі ТОВ;
- виключення учасника зі складу ТОВ.

Відповідно до пункту в) ст.10 Закону України "Про господарські товариства" одним з прав учасників господарських товариств є право на вихід з товариства у встановленому порядку. Ця норма конкретизується щодо кожного виду товариства у ст.ст. 54, 65, 71, 77 цього ж Закону. Відповідно до ч.2 ст. 100 ЦК учасник товариства має право вийти з товариства. Право на вихід з товариства – це безумовне суб'єктивне право учасника, спрямоване на одностороннє припинення корпоративних правовідносин з товариством. Право на вихід мають учасники усіх товариств (підприємницьких і непридприємницьких), крім акціонерного. Норма, яка передбачає можливість виходу з товариства є імперативною, а тому не може бути змінена статутом товариства. Товариство є суб'єктом лише пасивного обов'язку – не перешкоджати реалізації цього права. Воно не може бути обмежене установчими документами (такі

норми недійсні як такі, що обмежують правоздатність учасника) чи рішеннями органів товариства. Учасник сам вирішує – вступати йому в товариство чи ні, залишатися у товаристві чи припинити в ньому участь. Реалізація права на вихід не залежить від згоди інших учасників, товариства наявності зобов'язань перед товариством та інших обставин. Одна-єдина вимога до учасника, який виходить, – це письмово попередити товариство про свій вихід у строк, передбачений установчими документами, який в усякому разі не може перевищувати 1 рік.

Ст.10 Закону України "Про господарські товариства" [6] встановлює право на вихід як загальне право учасників усіх товариств. Щодо кожного виду товариств законодавець встановлює спеціальні норми, закріплює особливий порядок реалізації цього права (ст.ст. 54, 65, 71, 77 названого закону, ст. 148 ЦК України). Ці норми як раз і визначають той встановлений порядок, про який йдеться у ст.10. Встановлення порядку виходу у жодному разі не можна розглядати як заперечення безумовності цього права.

Держкомпідприємство України відзначив, що враховуючи те, що особа не може бути позбавлена права на вільний вихід із складу учасників товариства, а угоди, укладені на обмеження такого права, є недійсними, слід дійти висновку, що питання виходу залежить виключно від волі такого учасника. В зв'язку з цим, єдиним документом, необхідним для виходу з товариства, є заява учасника. На підставі цієї заяви товариство в особі зборів учасників вирішує питання про вихід особи, що подала заяву, із складу товариства. Товариство не вправі відмовити у виході такої особи із складу учасників і повинне визначити порядок повернення частки учасника, що вибуває, у статутному фонді такого товариства. Якщо особа, що вибуває, бажає забрати свою частку, товариство зобов'язане повернути майно в натурі чи компенсувати його вартість. В цьому разі у зв'язку зі зменшенням статутного фонду і кількості учасників вносяться відповідні зміни до установчих документів.

Виключення і вихід учасника часто вживаються як синоніми. Проте ототожнювати їх неможна. Це дві різні підстави. По-перше, виключення – це примусове припинення участі в товаристві. Ініціатива щодо виключення виходить від інших учасників. Натомість вихід – добровільне волевиявлення учасника. По-друге, виключення можливе лише з підстав, передбачених ст. 64 Закону України "Про господарські товариства", а для виходу підстави не мають жодного значення. По-третє, виключення здійснюється за рішенням вищого органу – зборів учасників товариства. Натомість, вихід – за рішенням самого учасника.

Неможна ототожнювати вихід також і з відступленням частки на користь інших учасників чи третіх осіб. По-перше, відступлення частки – це двостороння дія, договір. А вже не можна відступити частку так, щоб її хтось не прийняв. Вихід, в свою чергу, – одностороння дія. По-друге, відступлення частки на користь третіх осіб допускається, якщо інше не передбачено статутом товариства, в той час як вихід допускається будь-коли. По-третє, внаслідок відступлення частки, корпоративні права та обов'язки переходять від учасника до набувача частки. Ці наслідки не настають у разі виходу з товариства: корпоративні права припиняються. Слід відзначити, що корпоративне законодавство багатьох країн взагалі не знає інституту виходу з товариства. Як альтернатива виходу, передбачено обов'язок товариства викупити частку учасника в статутному капіталі на умовах, визначених законом та установчими документами.

Таким чином, вихід з товариства – це добровільне, одностороннє, безумовне волевиявлення учасника, спрямоване на припинення корпоративних правовідносин з товариством. За своєю правовою природою, вихід з

товариства – це одностороннє розірвання засновницького договору про створення товариства на умовах, визначених законом та установчими документами. Причини, які штовхають учасника до виходу, як правило, не мають правового значення. Вони можуть мати значення лише тоді, коли сплотивляють волю учасника, що виходить (погроза, вимагання, обман або збіг тяжких обставин).

Найчастіше причинами виходу є: 1) бажання одержати вартість частини майна пропорційно до розміру корпоративних прав; 2) перехід на роботу, яка є не сумісною з участю в підприємницькому товаристві (наприклад, на державну службу); 3) протест проти дій інших учасників (засновників); 4) безперспективність участі в товаристві через зниження рентабельності продукції тощо.

Отже, якщо учасник прийняв рішення про вихід, то за три місяці (якщо інше не передбачене статутом товариства) до виходу зі складу він повинен повідомити товариство про свій намір вийти зі складу (ст. 148 ЦК України). Для учасника-юридичної особи це оформляється у вигляді рішення. Для учасника-фізичної особи – нотаріально посвідчена копія заяви фізичної особи про вихід зі складу засновників (учасників), або нотаріально посвідчена копія документа про перехід частки учасника у статутному капіталі товариства, або нотаріально посвідчений документ про передання права засновника (учасника) іншій особі (п. 3 ст. 29 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців" від 15 травня 2003 р. № 755-IV).

Провести загальні збори учасників товариства, причому загальні збори учасників вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (представники учасників), що володіють у сукупності більш як 60% голосів (ст. 60 Закону України "Про господарські товариства" від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII) [6]. Також на збори запрошуються особи або їх представники, які мають намір стати учасниками товариства. Рішення про згоду товариства на вихід учасника із його складу та прийняття нових учасників закріплюється у протоколі, яким також визначаються строки та порядок розрахунків з учасником. У тому ж протоколі визначається частка нового учасника та порядок її внеску до статутного капіталу товариства. Також у протоколі зазначається особа, яку товариство уповноважує оформити відповідні зміни, які викликані зміною складу учасників, розміру статутного капіталу (у разі його збільшення або зменшення).

Вихід учасника з товариства – це, так би мовити, класичний спосіб: учасник товариства як самостійний в організаційному та майновому відношенні суб'єкт правовідносин, незалежно від того, фізична це особа чи юридична, більше не бажає брати участь у товаристві та виражає свою волю на вихід з його складу. При цьому такий учасник не бажає здійснювати відчуження належної йому частки (корпоративних прав), а просто хоче покинути товариство. Він жодним чином не може бути обмежений в реалізації цього права.

Разом з цим учасник, який бажає вийти зі складу засновників, акціонерів, має дотримуватися передбаченої законом процедури: попередньо, але не пізніше ніж за три місяці, попередити товариство про свій вихід.

Відчуження учасником частки. Учасник ТОВ має право продати чи іншим чином відступити свою частку у статутному капіталі товариства. Це право закріплено у п. 4 ч. 1 ст. 116 та ст. 147 ЦКУ Відчуження частки – це не що інше, як розпорядження своїм майном (майновим правом). Внаслідок такого відчуження учасник втрачає майнові права, пов'язані з його участю, натомість набуває такі права інша особа.

Право на відчуження частки, на відміну від права на вихід, є обмеженим. Так, відповідно до ч. 1 ст. 147 ЦКУ учасник має право відступити свою частку іншому учаснику цього ж товариства або кільком таким учасникам. Відступити частку особам, які не є учасниками цього товариства, можна тільки в разі, якщо статут не передбачає обмеження можливості такого відчуження, і лише у разі, якщо інші учасники товариства не скористалися своїм переважним правом на придбання частки. Крім того слід пам'ятати, що частка, що сплачена не повністю (мається на увазі неповне внесення учасником свого вкладу до статутного капіталу), може бути відчужена тільки у тій частині, в якій її сплачено.

Щоб забезпечити переважне право на придбання частки, що відчужується, учасник зобов'язаний у строк, що передбачений статутом товариства, повідомити інших учасників про своє бажання відступити частку, зазначивши

умови подальшого відчуження (зокрема, вартість частки). Якщо учасники відмовляються від придбання частки або не відповідають на повідомлення протягом передбаченого строку, частка може бути відчужена третій особі.

Відчуження частки оформляють договором, який передбачає перехід прав від одного учасника до іншого (або до третьої особи): купівлі-продажу, дарування, міни тощо.

Як і у випадку з виходом учасника з товариства, відступлення частки викликає необхідність реєстрації змін до статуту. В даному випадку відповідно до ст. 29 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» реєстратору необхідно буде подати, крім інших документів, нотаріально посвідчену копію відповідного договору або ж оригінал нотаріально завереного договору [7].

Щодо виключення учасника з товариства, то згідно зі ст. 64 Закону про господарські товариства учасника товариства, який систематично не виконує або неналежним чином виконує обов'язки чи перешкоджає своїми діями досягненню цілей товариства, може бути виключено з товариства на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більше як 50 відсотками загальної кількості голосів учасників товариства. При цьому учасник, якого виключають, або його представник у голосуванні участі не бере.

Рішення про виключення учасника зі складу приймається загальними зборами. Цілком зрозуміло, що вирішення такого питання – це виключна компетенція вищого органу управління.

Зрозуміло також, що учасник, якого виключено зі складу товариства, рідко буває задоволений цим, а тому зазначений спосіб припинення «членства» в товаристві зазвичай буває сполучений із судовими тяжбами.

Рішення про виключення, як і інші рішення загальних зборів учасників, оформляється протоколом. Протокол разом з іншими необхідними документами відповідно до вже згадуваної нами ст. 29 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» є підставою для реєстрації змін до статуту товариства або реєстрації нової редакції статуту [7].

При виході учасника з товариства його частка у статутному капіталі не переходить ані до інших учасників, ані до самого товариства.

Корпоративні права у такого учасника припиняються, проте виникає інше право – право на отримання вартості частини майна товариства. Так, у ст. 148 Цивільного кодексу України зафіксовано, що:

учасник, який виходить з ТОВ, має право одержати вартість частини майна, пропорційну його частці у статутному капіталі товариства;

за домовленості між учасником та товариством виплата частини вартості майна може бути замінена переданням майна у натурі;

якщо вклад до статутного капіталу був здійснений шляхом передання права користування майном, відповідне майно повертається учасникові без виплати винагороди.

Відчуження корпоративних прав в АТ відбувається шляхом продажу акцій на фондових ринках або безпосередньо третім особам, якщо це не заборонено статутом.

Майно, передане товариству учасниками в користування, повертається в натуральній формі без винагороди.

В першому випадку – частка учасника вилучається, що призводить до зменшення статутного капіталу. В випадку відступлення частки – відбувається відступлення частки, що передбачає передачу її на певних умовах іншій юридичній чи фізичній особі, що не призводить до зменшення статутного капіталу.

Єдиним спільним моментом обох варіантів виходу є те, що після їх реалізації, учасник вже жодним чином не пов'язаний з товариством.

Проте, існує багато відмінностей між цими варіантами:

– по-перше, ці варіанти по різному регулюються законодавством, а саме ЦКУ та Законом про господарські товариства. Це зумовлює різне документальне оформлення даних операцій;

– по-друге, продаж (відступлення) може відбуватися за будь-якою ціною (більшою чи меншою за номінальну вартість частки). В той час як при вилученні частки, розмір виплачуваних сум регулюється законодавством;

– по-третє, при вилученні частки необхідно зменшувати статутний капітал товариства, а при відступленні частка переходить до нового учасника, і, відповідно, потреби зменшувати статутний капітал немає.

При виході учасника з товариства з вилученням його частки необхідно зменшити статутний капітал. Однак, зменшення статутного капіталу спричиняє деякі наслідки:

– зменшення статутного капіталу можна проводити лише після повідомлення всіх кредиторів (ст. 144 Цивільного кодексу України). При цьому кредитори мають право вимагати дострокового припинення або виконання зобов'язань;

– законодавством встановлено мінімальний розмір статутного капіталу – 100 мінімальних заробітних плат, виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення ТОВ (ТДВ) (в подальшому при збільшенні розміру мінімальної заробітної плати розмір статутного капіталу збільшувати не потрібно). Розмір статутного фонду не може бути менше мінімального. Порушення даної вимоги тягне за собою припинення юридичної особи.

Цивільний кодекс України, який набрав чинності 01.01.2004 р., запровадив чимало нововведень, які вже стали предметом суперечок. Не обминуло це і господарські товариства. Зокрема, частина четверта статті 144 ЦКУ передбачає: якщо після закінчення другого чи кожного наступного фінансового року вартість чистих активів ТзОВ виявиться меншою від статутного капіталу, товариство зобов'язане виконати певні дії:

або оголосити про зменшення свого статутного капіталу і зареєструвати відповідні зміни до статуту в установленому порядку;

або прийняти рішення про внесення додаткових вкладів; або оголосити про ліквідацію, якщо вартість чистих активів стане меншою від визначеного законом мінімального розміру статутного капіталу.

Чисті активи - це величина, визначувана шляхом віднімання з суми активів товариства, що приймаються до розрахунку, суми його пасивів, що приймаються до розрахунку. Іншими словами, чисті активи - це вартість оборотних і внеоборотних активів, забезпечених власними засобами організації. Чисті активи - це вартість майна організації, яке вільне від боргових зобов'язань. Показник чистих активів указує на фінансову стійкість підприємства, на забезпеченість власними засобами.

Таблиця 1. Джерела інформації для розрахунку чистих активів відповідно до законодавства України

Склад активів, які приймаються до розрахунку:	Джерело: Баланс (ф. №1)
Необоротні активи (код рядка балансу – форма 1, далі - р.):	
2.1. Необоротні активи:	
– нематеріальні активи (залишкова вартість)	р. 010
– незавершене будівництво	р. 020
– основні засоби (залишкова вартість)	р. 030
– довгострокові фінансові інвестиції	р. 040
– інші фінансові інвестиції	р. 045
– довгострокова дебіторська заборгованість	р. 050
– інші необоротні активи, включаючи відстрочені податкові активи	р. 060 + р. 070
2.2. Оборотні активи (розділ 2 балансу):	
– запаси	р. 100, 110, 120, 130, 140
– векселі одержані	р. 150
– дебіторська заборгованість	р. 160, 170, 180, 190, 200, 210
– поточні фінансові зобов'язання	р. 220
– грошові кошти	р. 230, 240
– інші оборотні активи	р. 250
– витрати майбутніх періодів	р. 270
До складу зобов'язань, що приймаються до розрахунку, включаються:	
3.1. Довгострокові зобов'язання	р. 440, 450, 470, 460
3.2. Поточні зобов'язання, в т. ч.	
– короткострокові кредити банків	р. 500
– поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	р. 510
– видані векселі	р. 520
– кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	р. 530
– поточні зобов'язання за розрахунками:	
– з одержаних авансів	р. 540
– з бюджетом	р. 550
– з позабюджетних платежів	р. 560
– зі страхування	р. 570
– з оплати праці	р. 580
– з учасниками	р. 590
– із внутрішніх розрахунків	р. 600
– інші поточні зобов'язання	р. 610
3.3. Забезпечення наступних виплат і платежів	р. 430
3.4. Доходи майбутніх періодів	р. 630

Визначення вартості чистих активів АТ проводиться за формулою (1):

$$\text{Чисті активи} = (2.1 + 2.2 + 2.3) - (3.1 + 3.2 + 3.3 + 3.4) \quad (1)$$

Оскільки, норми П(С)БО № 2 [9] застосовуються до балансів підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ), то

Відповідно до ч.1 ст. 54 Закону України "Про господарські товариства": При виході учасника з товариства з обмеженою відповідальністю йому виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна його частці в статутному (складеному) капіталі. Виплата проводиться після затвердження звіту за рік, у якому він вийшов із товариства, і в строк до 12 місяців від дня виходу. При цьому вартість майна та розмір частини прибутку товариства, належні до виплати учаснику, який виходить, повинні обчислюватись на дату волевиявлення учасника вийти з товариства, тобто на дату подання учасником заяви про вихід з товариства. Крім того, вихід учасника із Товариства тягне за собою зміну складу учасників, іноді зменшення статутного капіталу. Від дати виходу учасника залежить строк виплати вартості частки учасника в майні Товариства, а також її розмір. Тобто, момент виходу зі складу учасників, є визначальним у майнових і немайнових взаєминах між Товариством і його учасниками.

Досить важливим питанням при здійсненні розрахунків з учасником при виході з підприємства є розрахунок чистих активів. Тому слід розглянути методику розрахунку чистих активів товариства відповідно до чинного законодавства України. Показник вартості чистих активів підприємства підлягає порівнянню з вартістю статутного капіталу, зареєстрованого в установленому порядку та зазначеного в його установчих документах.

Слід зазначити, що з метою впровадження єдиного підходу до розрахунку вартості чистих активів акціонерними товариствами та реалізації положень ЦКУ [11], Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку розроблено та схвалено Методичні рекомендації щодо визначення вартості чистих активів акціонерних товариств [8]. Зокрема, для визначення вартості чистих активів складається розрахунок за даними бухгалтерської звітності (табл. 1).

вищезазначену методику визначення розміру чистих активів можна застосовувати і товариства з обмеженою відповідальністю.

Досить часто трапляються випадки, коли розмір статутного капіталу значно перевищує розмір чистих активів. Причинами невідповідності чистих активів розміру статутного капіталу можуть бути наступні:

1) за результатами господарської діяльності отримано збиток;

2) товариством не сформовано резервний капітал в достатньому розмірі;

3) немає додаткового капіталу;

4) внески учасників не внесені повністю;

5) товариством викуплено частку засновників. В обліковій політиці підприємства повинні бути передбачені способи збільшення вартості чистих активів для забезпечення безперервності діяльності, зокрема класифікатор операцій щодо впливу на вартість чистих активів. Так, наприклад операції з дооцінки активів та одержання безоплатно активів будуть збільшувати вартість чистих активів підприємства.

Методика розрахунку чистих активів має спільні риси з російською методикою. Відповідно до законодавства Росії до складу активів, що беруться до розрахунку, включаються: позаоборотні активи, що відображаються в першому розділі бухгалтерського балансу (нематеріальні активи, основні засоби, незавершене будівництво, доходні вкладення в матеріальні цінності, довгострокові фінансові вкладення, інші позаоборотні активи), оборотні активи, що відображаються в другому розділі бухгалтерського балансу (запаси, податок на додану вартість за придбаними цінностями, дебіторська заборгованість, короткострокові фінансові вкладення, грошові кошти, інші оборотні активи), за виключенням вартості в сумі фактичних затрат на викуп власних акцій, викуплених акціонерним товариством у акціонерів для їх подальшого перепродажу або анулювання і заборгованості учасників (засновників) за внесками до статутного капіталу. А до складу пасивів, що беруться до розрахунку, включаються довгострокові зобов'язання по позиках і кредитах та інші довгострокові зобов'язання, короткострокові зобов'язання по позиках і кредитах, кредиторська заборгованість, заборгованість учасникам (засновникам) по виплаті доходів, резерви наступних виплат і платежів, інші короткострокові зобов'язання [10]. Основною відмінністю російської методики від української є те, що при розрахунку в Росії не враховуються доходи майбутніх періодів.

З урахуванням вище викладеного відображення в бухгалтерському обліку заборгованості перед учасником, що вийшов з товариства, а саме належній йому дійсній вартості частки, що відповідає частині вартості чистих активів цього товариства, яка, в свою чергу, припадає на його частку в статутному капіталі, може бути наступним:

д-т 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)" – к-т 67 "Розрахунки з учасниками" – на величину чистого (нерозподіленого) прибутку, що припадає на частку учасника в статутному капіталі на момент виходу його з товариства;

д-т 45 "Вилучений капітал" – к-т 67 "Розрахунки з учасниками" – на номінальну вартість частки учасника, що вийшов, в статутному капіталі товариства (величину внеску до статутного капіталу учасника, що вийшов з товариства);

д-т 42 "Додатковий капітал", 43 "Резервний капітал" – к-т 67 "Розрахунки з учасниками" - на величину чистих активів, що припадають на частку учасника на момент виходу його з товариства, за вирахуванням його частки чистого (нерозподіленого) прибутку і номінальної вартості його частки в статутному капіталі товариства.

Звернемо увагу на останній бухгалтерський запис, відповідно до якого джерелами для розрахунку з учасником, що вийшов, визначені додатковий і резервний капіталі. Чинним законодавством не встановлена послідовність використання цих фондів. У зв'язку з цим визначення їх величини як забезпечуючого джерела, що належить учасникові, що вийшов, майно, що належить учаснику, може бути пропорційно його частці у статутному капіталі відповідно до установчих документів.

Учаснику, який вибуває з товариства, виплачується вартість частини майна, пропорційна його частці у статутному капіталі. На сьогодні законодавство не містить чітких норм щодо методики визначення частки учасника. На практиці, розрахунок доцільно проводити за розміром чистих активів. Вартість чистих активів – це власний капітал товариства, що визначається як частина активів підприємства, що залишаються після вирахування його зобов'язань, тобто підсумок (рядок 380) розділу I пасиву Балансу. Дану суму потрібно також відкоригувати на суму неоплаченого капіталу за внесками до статутного капіталу інших учасників. Тому, формула для розрахунку частки матиме вигляд:

$$CBY = (ЧА - НК) * \% \text{ учасника} / 100\%,$$

де CBY – сума, що виплачується учаснику;

ЧА – вартість чистих активів;

НК – неоплачений капітал інших учасників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження порядку розрахунків з власниками корпоративних прав при виході з товариства дозволяє зробити наступні висновки:

1. У змісті установчих документів товариства повинен бути передбачений розділ, що визначає порядок і терміни розрахунків з учасником, який вибуває.

2. На вихід учасника товариства з товариства не вимагається згода інших учасників чи прийняття відповідного рішення зборами учасників товариства. Якщо момент виходу учасника з товариства не визначений в установчих документах або в договорі про створення товариства, то днем виходу учасника є день подачі учасником заяви про вихід зі складу учасників Товариства.

3. Відповідно до статті 54 Закону України "Про господарські товариства" при виході учасника з товариства з обмеженою відповідальністю йому виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна його частці у статутному (складеному) капіталі, та частина прибутку, одержаного товариством у відповідному році до виходу учасника. При цьому вартість майна та розмір частини прибутку товариства, належні до виплати учаснику, який виходить, повинні обчислюватись на дату волевиявлення учасника вийти з товариства, тобто на дату подання учасником заяви про вихід з товариства.

4. В обліковій політиці підприємства повинні бути передбачені способи збільшення вартості чистих активів для забезпечення безперервності діяльності, зокрема класифікатор операцій щодо впливу на вартість чистих активів.

5. Порядок розрахунку компенсації у разі виходу слід здійснювати відповідно до Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку щодо операцій з формування статутного капіталу в акціонерних товариствах.

Перспективами подальших досліджень є розробка методології контролю корпоративних прав.

Список використаної літератури:

- Бурчєна О. Особливості обліку розрахунків при зміні власного капіталу/ О.Бурчєна // "Стратегія ресурсозберігаючого використання аграрно-економічного потенціалу на основі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності об'єктивна передумова інтеграції України в світове співтовариство" Збірник тез доповідей Тенюпільський національний економічний університет: Тернопіль, 2007 Часть 2. -с. 30. 2. Гальцова І. Товариство з обмеженою відповідальністю та корпоративні відносини між засновниками/ І. Гальцова // Правовий тиждень. – 2009. – №33. – С. 18-20. 3. Гарний Д. Припинення участі в ТОВ: Майнові наслідки /Д. Гарний // Школа бухгалтера. – 2007. – № 9. – С. 48. 4. Голубка Я. Проблеми виходу учасника із товариства /Я. Голубка // Вісник ТАНГ. – 2005. – № 1. – С. 25. 5. Зайцева С.Г. Чисті активи в системі регулювання діяльності акціонерних товариств України [електронний ресурс] / Зайцева С.Г. [Донецький національний університет] – 187 – 193 с. режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Model/2008_2/19.pdf.
- Закон України "Про господарські товариства" від 19.09.1991 №1576-XII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=1576-12>.
- Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців" від 15 травня 2003 р. № 755-IV.
- Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку щодо операцій з формування статутного капіталу в акціонерних товариствах, схвалені рішенням ДК з ЦПФР від 11.06.2003 р. № 256.
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року N 87 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=92&ArtID=15>.
- Порядок оцінки стоимости чистых активов акционерных обществ, утвержденный Приказом Минфина России и ФКЦБ России от 29 января 2003 г. N 10н/03-6/пз // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.valnet.ru/m5-r.phtml?r=116>.
- Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року №435-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>

ПИЛИПЕНКО Олександр Іванович – кандидат економічних наук, доцент Національної академії статистики, обліку та аудиту

Наукові інтереси:

- методологія обліку корпоративних прав учасників;
- організація обліку в корпоративних підприємствах